

TRIAL
International

**Zakonsko priznanje
djece rođene zbog rata
u Bosni i Hercegovini:
Glasna afirmacija u kontekstu
globalne šutnje**

AUTOR

Ariq Hatibie

UREDнице

Adrijana Hanušić Bećirović i Amina Hujdur

PRIJEVOD

Aida Spahić

LEKTURA

Zinaida Lakić

GRAFIČKI DIZAJN

Šejla Bratić

Sarajevo, 2022.

Rad TRIAL International programa u Bosni i Hercegovini, uključujući i rad na izradi ovog dokumenta, realizovan je zahvaljujući podršci Velikog Vojvodstva Luksemburga i Rockefeller Brothers Funda.

Zakonsko priznanje
djece rođene zbog rata
u Bosni i Hercegovini:

**Glasna afirmacija u kontekstu
globalne šutnje**

Sadržaj

Uvod i sažetak | 1

I. POREĐENJE ZAKONA BDBIH SA ZAKONOM 1448 KOLUMBIJE | 2

II. PRISTUPI U DRUGIM ZEMLJAMA | 5

Norveška | 5

Drugi svjetski rat | 6

Libija | 7

Uganda | 7

Istočni Timor | 8

Irak i Sirija | 9

Ruanda | 10

Bangladeš | 10

Peru | 11

III. UTICAJ MEĐUVLADINIH DEŠAVANJA | 12

IV. RAD CIVILNOG DRUŠTVA | 14

V. ZAKLJUČAK | 16

Bibliografija | 17

Uvod i sažetak

Brčko distrikt Bosne i Hercegovine (BDBiH) 14. jula 2022. godine donio je Zakon o civilnim žrtvama rata (u daljnjem tekstu: Zakon BDBiH) kojim je uvedena značajna novina jer su zakonski prepoznata djeca rođena zbog ratnog seksualnog nasilja („djeca rođena zbog rata“), i to na način da su definirana kao zasebna kategorija u članu 2(g) Zakona, iako nisu predviđene dodatne beneficije po osnovu ovog statusa.¹ U ovom izvještaju analizira se važnost Zakona u kontekstu ranijih domaćih i međunarodnih napora, te drugih politika koje se odnose na djecu rođenu usljed ratnog silovanja. Izvode se tri zaključka:

Prvo, prije Bosne i Hercegovine (BiH), Norveška i Kolumbija bile su jedine države koje su zakonski priznale djecu rođenu zbog rata i predviđale kompenzaciju. Norveška je uvela kratkoročni program jednokratne kompenzacije 2006. godine, dok je Kolumbija razradila opsežna zakonska prava, uključujući i pravo na reparacije. U izvještaju se poredi kolumbijski zakon i Zakon BDBiH te se pokazuje kako je kolumbijski zakon sveobuhvatniji jer ovoj djeci daje pravo na materijalne reparacije, dok Zakon BDBiH samo pruža zakonsko priznanje i ne predviđa dodatne beneficije. Uprkos tome, BiH je i dalje jedna od rijetkih država koja je zakonski prepoznala populaciju koja tokom i nakon oružanog sukoba često biva odbačena.

Drugo, osim u Norveškoj i Kolumbiji, djeca rođena zbog rata nisu zakonski priznata ni u jednoj drugoj zemlji. Libija se ministarskim dekretom obavezala da im prizna poseban pravni status, ali to se nije desilo kroz zakonodavstvo. Uganda je obećala reparacije kroz nacionalnu politiku, ali

zakon o reparacijama nije usvojen. Drugdje su domaći sudovi (Bangladeš) i komisije za istinu (Istočni Timor) nalagali vladama da provedu reparacije za djecu rođenu zbog rata, ali se ovo pitanje nikada nije zakonski riješilo. U nekim drugim zemljama (Irak i Sirija) zakonski je predviđena podrška preživjelima seksualnog nasilja, ali su izostavljena djeca rođena zbog rata. Imajući u vidu navedeno, Zakon BDBiH predstavlja rijedak pravni alat.

Treće, Zakon BDBiH je prvi koji odgovara na nedavne pozive generalnog sekretara UN-a, Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena (CEDAW) i Komiteta za prava djeteta (CRC) na model zakona koji je napisala posebna predstavica za seksualno nasilje u sukobima i na presedane međunarodnih sudova kako bi se zaštitila djeca rođena zbog rata. Navedena tijela naglašavala su da su djeca rođena zbog rata kategorija žrtava kojima se države ne bave te su apelirala na države da donesu zakone kojima će se priznati i rješavati njihova prava i potrebe, kao i pitanje stigmatizacije. Zakon BDBiH odgovara na ovaj poziv da se na domaćem nivou poduzmu pravni koraci.

¹ Zakon o civilnim žrtvama rata Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Član 2. <https://skupstinabd.ba/ba/zakon.html?lang=ba&id=/Zakon%20o%20civilnim%20z--rtvama%20rata%20Brc--ko%20distrikta%20BiH>

I. POREĐENJE ZAKONA BDBIH SA ZAKONOM 1448 KOLUMBIJE

Unutrašnji oružani sukob protiv Revolucionarnih oružanih snaga Kolumbije (FARC) i Nacionalne oslobodilačke vojske (ELN) trajao je od 1960. godine i tek je nedavno zvanično završen. Seksualno nasilje koje su vršili i pobunjenici i vladine snage bilo je veoma rasprostranjeno: podaci ukazuju da se od 2001. do 2009. godine u prosjeku dešavalo 54.410 slučajeva seksualnog nasilja godišnje, odnosno 149 dnevno.² Kongres Republike Kolumbije donio je 2011. godine Zakon 1448 sa ciljem da se, između ostalog, pozabavi i ovim pitanjem.

Zakon 1448 predstavlja opsežan pravni okvir za rješavanje pitanja djece rođene zbog rata kroz odredbe poglavlja VII o pravima maloljetnih osoba. Članom 181 prepoznaje se da „djeca i adolescenti začeti kao posljedica seksualnog nasilja tokom unutrašnjeg oružanog sukoba“ spadaju u kategoriju „žrtava“.³ Ono što je ključno je da oni nisu zasebna zakonska kategorija kojoj bi pripadala jedinstvena prava. Zakonom se jednostavno naglašava da spadaju u opću kategoriju žrtava iz poglavlja VII (i samo u svrhe poglavlja VII).

Ujedinjene nacije (UN) pozdravile su donošenje Zakona 1448 zato što ovu djecu prepoznaju kao žrtve. Generalni sekretar je u izvještaju iz 2022. godine naveo da se radi o zakonu koji „prepoznaje žrtve seksualnog nasilja počinjenog u sukobu, uključujući i djecu rođenu zbog silovanja“, te je istakao da je „napredak za svaku pohvalu“ usprkos neujednačenoj provedbi zakona.⁴ Jasno je da UN smatra da je Zakon 1448 model koji trebaju slijediti i druge države. Naprimjer, model zakona (smjernice za države koje razmišljaju o donošenju sličnih zakona) koji je 2021. godine predložila posebna predstavnica UN-a za seksualno nasilje u sukobima navodi u svojim odredbama da djeca „imaju pravo na reparacije kao kategorija žrtava rata, kao što je praksa u Kolumbiji, naprimjer“.⁵

Zakon garantira sljedeće:

- Članovima 182-184 predviđa se pravo na kompenzaciju, rehabilitaciju i restituciju, a što je u nadležnosti Nacionalnog sistema zaštite porodice i Izvršnog odbora za zaštitu i reparaciju žrtava.
- Članom 185 uspostavlja se fiducijarni fond iz kojeg se sredstva isplaćuju kada djeca postanu punoljetna.

² Amparo Sanchez, Olga, Jose Nicolas Lopez Vivas, Diana Rubriche Cardenas, i Maria del Pilar Rengifo Cano (2011). "First Survey on the Prevalence of Sexual Violence against women in the context of the Colombian armed conflict 2001-2009". *Campaign Rape and Other Violence: Leave my Body Out of the War*. Survey.

³ Zakon 1448 iz 2011. godine „kojim se utvrđuju mjere pažnje, pomoći i cjelovite reparacije za žrtve unutrašnjeg oružanog sukoba i druge odredbe“. Dekret Kongresa Republike Kolumbije. <https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/law1448v18jun20.pdf>

⁴ Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, *Women and girls who become pregnant as a result of sexual violence in conflict and children born of sexual violence in conflict* (Žene i djevojčice koje zatrudne zbog seksualnog nasilja u sukobu i djeca rođena kao rezultat seksualnog nasilja u sukobu). Izvještaj generalnog sekretara, S/2022/77, 31. januara 2022. Stav. 27.

⁵ Ujedinjene nacije, Ured posebne predstavnice generalnog sekretara za seksualno nasilje u sukobima (2021). "Model Legislative Provisions and Guidance on Investigation and Prosecution of Conflict-Related Sexual Violence." (Model zakonskih odredbi i smjernice za istrage i procesuiranje seksualnog nasilja u sukobu). Str. 44.

- Članom 186 država se obavezuje da osigura pristup pravdi i istraži krivična djela u kojima su djeca žrtve „s ciljem učinkovitog ostvarivanja prava na istinu, pravdu i reparaciju“. Ovo podržava i Pravobranilaštvo, Ombudsman i Zavod za zaštitu porodice.
- Članom 187 garantira se „proces izgradnje suživota i obnova povjerenja između različitih segmenata društva“ za ovu djecu.
- Članom 188 se gore navedena prava garantiraju i djeci bez roditelja.⁶

Zakonom se djeca rođena zbog rata stavljaju u istu kategoriju s drugom djecom žrtvama, koja uključuje djecu vojnike i djecu žrtve trgovine ljudima. Isto vrijedi i za Zakon BDBiH, kojim se u opću kategoriju „civilne žrtve rata“ ubrajaju i djeca rođena zbog rata.⁷ Nedostatak u ovom smislu može biti manjak senzibiliziranosti za specifične potrebe pojedinačnih grupa (npr. djeca rođena zbog rata suočavaju se s jedinstvenom stigmom u pogledu svoga porijekla). Alternativni pravni put bi bio, kako predlaže i zagovara TRIAL International, uvođenje zasebne zakonske kategorije putem koje bi se moglo odgovoriti na jedinstvene potrebe ovih žrtava. Usprkos tome, kolumbijski zakon pruža snažnu zaštitu te nalaže nadležnim organima vlasti da osiguraju potrebno obeštećenje djeci/adolescentima koji su žrtve.

Za razliku od Zakona BDBiH, koji djeci rođenoj zbog rata dodjeljuje doživotni status civilne žrtve, poglavlje VII kolumbijskog zakona odnosi se samo na maloljetnike mlađe od 18 godina. Drugim riječima, zaštita odnosno prava djece rođene zbog rata prema poglavlju VII prestaju kada napune 18 godina. Iz teksta zakona nije jasno da li imaju prava van poglavlja VII: u članu 181 poglavlja VII navodi se „*U svrhe ovog poglavlja* žrtvama će se *također* smatrati djeca i adolescenti začeti kao posljedica seksualnog nasilja tokom unutrašnjeg oružanog sukoba“ (naglasak autorov). Prema restriktivnom tumačenju, formulacije „u svrhe“ i „također“ navode na zaključak da su zakonodavci namjeravali kategorički isključiti djecu rođenu zbog rata iz ostatka Zakona 1448. Prema ovom tumačenju, djeca rođena zbog rata nemaju nikakva prava prema Zakonu 1448 kada napune 18 godina.

Međutim, prema širem tumačenju, te formulacije samo naglašavaju da djeca rođena zbog rata kao grupa i na temelju svoga identiteta automatski dobivaju prava prema poglavlju VII. Drugim riječima, funkcija člana 181 je da se razjasni ono što bi sudovi mogli smatrati dvosmislenim, a ne da se isključe djeca rođena zbog rata iz ostatka Zakona 1448. Van poglavlja VII „žrtva“ je definirana u poglavlju I, članu 3: „one osobe koje su pojedinačno ili kolektivno pretrpjele štetu zbog događaja koji su se dogodili od 1. januara 1985. godine, kao posledicu kršenja međunarodnog humanitarnog prava ili teških i očitih povreda (međunarodnih ljudskih prava), a koja su se dogodila zbog unutrašnjeg oružanog sukoba“. Moguće je da *neka* djeca rođena zbog rata (bez obzira na to da li su mlađa od 18 godina ili ne) dobiju prava prema ostatku Zakona 1448 ako pojedinačno ispunjavaju kriterije. Ovo tumačenje čini se uvjerljivijim imajući u vidu progresivni duh zakona i činjenicu da se članom 3 izričito ne prave nikakva kategorička isključivanja.

⁶ *Ibid.*

⁷ Zakon o civilnim žrtvama rata BDBiH, član 2.

Naime, van poglavlja VII, žrtve također uključuju „članove porodice u prvom stepenu krvnog srodstva... prvog civila direktne žrtve, u slučajevima kada je ubijena ili je nestala“.⁸ Prema ovome se čini da se djeci rođenoj zbog rata dodjeljuje status žrtve ako im je majka ubijena ili nestala. Zavisno od toga kako kolumbijski sudovi tumače zakon, pojam „direktne žrtve“ bi automatski mogao obuhvatati i djecu rođenu zbog rata nakon odluke *Ntaganda* ICC-a iz 2021. godine prema kojoj su djeca „direktne žrtve“ (vidjeti podnaslov IV), ali to vjerovatno nije bio slučaj kada je Zakon 1448 donesen 2011. godine. U svakom slučaju, jasno je da kolumbijski zakon postavlja mnoga ograničenja na status žrtve za djecu rođenu zbog rata, dok Zakon BDBiH priznaje djecu rođenu zbog ratnog seksualnog nasilja kao civilne žrtve za cijeli život.

Pored toga, postoje problemi s provedbom Zakona 1448. Iako su neke reparacije isplaćene iz fonda, ne postoje „nikakvi zvanični programi kojima bi se odgovorilo na teškoće“ djece rođene zbog rata.⁹ Bivša posebna predstavnica UN-a za seksualno nasilje u sukobima Zainab Hawa Bangura žalila se 2015. godine na „tihi problem djece rođene zbog rata“ u Kolumbiji.¹⁰ Godine 2016. službenik za zaštitu djece iz UNICEF-a spomenuo je da „se čini da je tema djece rođene zbog rata najskrivljenija“.¹¹ Slično tome, mirovni sporazum iz 2016. između Kolumbije i FARC-a bavi se samo općim pravima djece, bez posebnih odredbi koje se odnose na djecu rođenu zbog rata.¹²

Kolumbijsko iskustvo govori da zakoni mogu previše obećavati.¹³ Zakonsko priznavanje mora biti usklađeno s konkretnim fondovima i inicijativama u saradnji s nevladinim organizacijama. Naprimjer, ograničen broj sesija psihološke podrške organiziran u skladu s ovim zakonom omogućio je ženama prostor da govore o svojim iskustvima prisiljavanja na majčinstvo, međutim ta podrška nije sistematski omogućena.¹⁴

⁸ Zakon 1448 iz 2011. godine, član 3.

⁹ Sanchez Parra, Tatiana. "The Hollow Shell: Children Born of War and the Realities of the Armed Conflict in Colombia." *International Journal of Transitional Justice*, 12(1):45-63. Str. 49.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² Colombia-FARC (2016). "Final Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace." (Konačni sporazum o okončanju oružanog sukoba i izgradnji stabilnog i trajnog mira). <https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1845>.

¹³ Correa, Cristián (2015). "From Principles to Practice: Challenges of Implementing Reparations for Massive Violations in Colombia." *International Center for Transitional Justice*. Report.

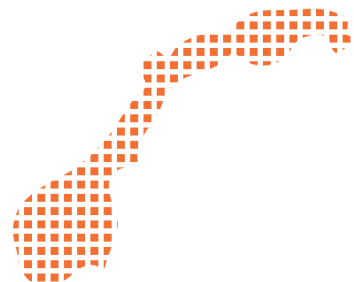
¹⁴ Neenan, Joanne (2017). "Closing the Protection Gap for Children Born of War." *Centre for Women Peace and Security*. Working Paper.

PRISTUPI U DRUGIM ZEMLJAMA

Pored Kolumbije, čini se da je samo Norveška osigurala zaštitu za djecu rođenu zbog rata u obliku kompenzacija. Mnoge zemlje preuzele su blaže obaveze (nekima su čak sudovi naložili plaćanje reparacija), ali se te obaveze nisu nikada ozakonile. Druge zemlje, poput Francuske i Bangladeša, omogućile su posvajanje takve djece u zemlji ili inostranstvu. U ovom podnaslovu istražuju se pristupi (odnosno nepostojanje pristupa) u tim drugim zemljama, a nalazi pokazuju da iako su majke često prepoznate i primaju reparacije djeca u velikoj mjeri ostaju isključena.

Norveška

Procjenjuje se da je u Drugom svjetskom ratu rođeno 12.000 djece norveških majki i njemačkih očeva,¹⁵ dijelom kao posljedica direktnog nasilja, dijelom iz seksualnih odnosa uz pristanak, a dijelom u okviru programa „Lebensborn“ koji su vodili nacisti i koji je poticao rađanje s „rasno čistim“ ili arijevimskim bliskim nacionalnostima.¹⁶ Tako rođena djeca smatrana su neprijateljima i nisu imala pravo na dječiji doplatak, a majkama se oduzimalo državljanstvo.¹⁷ Neka djeca su čak završila u mentalnim ustanovama gdje su bila izložena strašnom zlostavljanju.¹⁸ Norveški sudovi su bili stava da se vlada ne može smatrati odgovornom za njihove teškoće prije 1953. godine, odnosno prije nego što su potpisali Evropsku konvenciju o ljudskim pravima.¹⁹

Norveški parlament je 2005. godine odobrio zakon koji je predlagalo Ministarstvo pravde,²⁰ a prema kojem se ratnoj djeci trebala isplatiti novčana kompenzacija u iznosu do 200.000 kruna (za one s dokumentima o svom statusu) ili 20.000 kruna (za one bez dokumenata).²¹ Ovu je preporuku zatim provelo Ministarstvo finansija putem dodjele sredstava iz nacionalnog budžeta Ministarstvu rada i socijalne inkluzije da se djeci sredstva isplate putem nevladinih organizacija, poput Udruženja ratne djece.^{22, 23} Ponudu je prihvatilo oko 2000 djece, dok su ostali

¹⁵ Lee, Sabine (2017). *Children Born of War in the Twentieth Century*. (Manchester: Manchester University Press). Str. 58.

¹⁶ *Ibid.*, 58.

¹⁷ *Ibid.*, 65.

¹⁸ Al Jazeera (2007). "Nazi war children want recognition." <https://www.aljazeera.com/news/2007/4/14/nazi-war-children-want-recognition>

¹⁹ The Guardian (2007). "Norway's Aryan children go to court after years of prejudice." <https://www.theguardian.com/world/2007/mar/08/secondworldwar.international>

²⁰ Ministarstvo pravde, Norveška (2003/2004). "St.meld. nr. 44: Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener." <https://www.regjeringen.no/contentassets/0e716aaede964fd78f98f2c8c0b4a48b/no/pdfs/stm200320040044000dddpdfs.pdf>

²¹ Valderhaug, Gudmund (2008). "Memory, Justice and the Public Record." Conference Paper for the Ethics of Memory Conference. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/614/523264post.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, str. 7.

²² Ministarstvo finansija, Norveška (2005). "St.prp. nr. 65 (2004/2005). Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2005." https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-65-2004-2005-/id138849/?q=krigsbarn&ch=3#match_2

²³ Ministarstvo rada i socijalne inkluzije, Norveška (2006/2007). St. prp. nr. 1. "FOR BUDSJETTÅRET 2007 — Utgiftskapitler: 600–691, 2541–2543, 2620–2690 Inntektskapitler: 3600–3690, 5701–5705." https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-1-2006-2007-/id212975/?q=krigsbarn&ch=2#match_0.

smatrali da je ovaj iznos nedovoljan.²⁴ Grupa od 154 osobe pokrenula je tužbu protiv Norveške pred Evropskim sudom za ljudska prava, ali je predstavka proglašena nedopustivom,²⁵ a norveška vlada i dalje negira bilo kakvo sistematsko zlostavljanje.²⁶ Pa tako je savjetnik u Ministarstvu rada i socijalne inkluzije kazao: "Norveška vlada nikada nije maltretirala ratnu djecu, naprotiv, dali smo sve od sebe da ih uključimo."²⁷ Norveška se od tada izvinila majkama zbog načina na koji su bile izopćene, ali i dalje se čeka na slično sveobuhvatno priznanje u vezi s djecom.²⁸

Drugi svjetski rat

Osim u Norveškoj, desetine hiljada djece rođeno je zbog rata u Drugom svjetskom ratu. Samo kada govorimo o njemačkim očevima, 85.000 djece su rodile Francuskinje,²⁹ 10.000 Nizozemke,³⁰ 20.000 Belgijanke.³¹ Ponovo se radi o kombinaciji seksualnog nasilja, seksualnih odnosa uz pristanak i programa „Lebensborn“. Francuska je omogućila njihovo usvajanje pod državnim pokroviteljstvom, ali, prema Sabine Lee, „nema dokaza koji bi ukazali na to da su politike osmišljavane uzimajući u obzir“ njihovu dobrobit.³²

Seksualni odnosi i nasilje tokom rata povećavali su se kako su saveznici zadirali i u njemački teritorij, te se procjenjuje da je samo tokom sovjetskog ulaska u Berlin 100.000 žena pretrpjelo silovanje.³³ Iz savezničke okupacije rođeno je oko 66.000 djece (iz seksualnih odnosa uz pristanak, kao i onih bez pristanka).³⁴ I ta djeca su se suočavala sa sličnom stigmatizacijom kao djeca neprijatelja, a država ni u ovom slučaju nije uspjela riješiti problem. Naprimjer, u okupiranoj Njemačkoj, iako su očevi bili dužni finansijski uzdržavati djecu do njihove šesnaeste godine, Sjedinjene Američke Države su izričito isključile zahtjeve za priznanje očinstva/alimentaciju koji su se odnosili na djecu rođenu zbog okupacije.³⁵

Na Istočnom frontu, 200.000 žena, većinom iz Kine i Koreje, ali i iz jugoistočne Azije, japanska vojska je prisilila da rade kao prostitutke ili „žene za utjehu“.³⁶ Jedno istraživanje je pokazalo da je više od 30 posto korejskih „žena za utjehu“ rodilo djecu.³⁷ Iako se mnogo zna o iskustvima žena, vrlo malo se zna o politikama usmjerenim prema njihovoj djeci.³⁸ Žene za utjehu i danas traže priznanje i reparacije.³⁹

24 *Ibid.*

25 Magra, Iliana (2018). "Norway apologizes, 70 years later, to Women who had Relationships with WWII Germans." *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/10/19/world/europe/norway-lebensborn-german-girls.html>

26 Al Jazeera (2007).

27 *Ibid.*

28 Magra (2018)

29 Lee (2017). *Ibid.*, 62.

30 *Ibid.*

31 *Ibid.*, 66.

32 *Ibid.*, 84-85.

33 *Ibid.*, 71.

34 *Ibid.*, 76.

35 *Ibid.*, 78.

36 *Ibid.*, 63.

37 Devine, Maija Rhee (2017). "Children of 'comfort women.'" *The Korea Times*. https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2017/08/162_235364.html

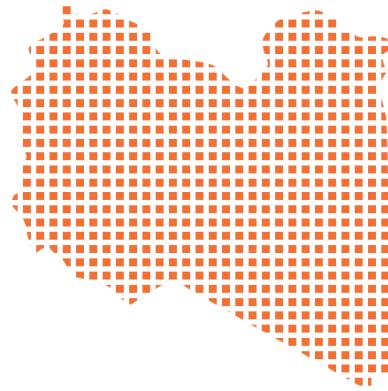
38 Lee (2017). Str. 64.

39 McCarthy, Julie (2020). "Why these World War II Sex Slaves Are Still Demanding Justice." *National Public Radio*. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/12/04/940819094/photos-there-still-is-no-comfort-for-the-comfort-women-of-the-philippines>

Libija

Libijsko Vijeće ministara je 2014. godine donijelo Uredbu 119 o zaštiti osoba koje su preživjele silovanje i nasilje. Uredbom je predviđeno osnivanje odbora za identifikaciju žrtava seksualnog nasilja pod bivšim režimom i tokom sukoba 2011, mehanizam za priznavanje pravnog statusa djece rođene zbog silovanja i fond za podršku preživjelima.⁴⁰ UN navodi da je ova uredba „na nižem nivou od zakona u zakonodavnoj hijerarhiji”.⁴¹ I zaista, ministri jesu najavili donošenje Uredbe 119 samo zato što je Libijska generalna konferencija odbila usvojiti Nacrt zakona o zaštiti osoba koje su preživjele silovanje i seksualno nasilje.⁴² Jedna nevladina organizacija navodi da se zakonodavno tijelo usprotivilo Uredbi jer je u suprotnosti s lokalnim vrijednostima i vjerom, gdje se slučajevi seksualnog nasilja ne bi smjeli razotkrivati, što ukazuje da je to mogao biti motiv za odbacivanje inicijalnog nacrtu zakona.⁴³

I zaista, fond se suočio s problemima provedbe. Naprimjer, u izvještaju generalnog sekretara iz 2022. navedeno je „da se i dalje ne provodi”,⁴⁴ što su i mnoge druge multilateralne institucije potvrdile.⁴⁵ Navodi o nepostojanju provedbe ukazuju na to da vlada jednostavno nije ispunila šta je bilo predviđeno. Jasno je da je ovoj inicijativi nedostajao zakonodavni konsenzus.

Uganda

U Ugandi od 1987. godine traje pobuna Božje vojske otpora (LRA) koju predvodi Joseph Kony. LRA je provodila etničko pročišćavanje putem prisilnih brakova i prisilnih trudnoća.⁴⁶ Ministarstvo unutrašnjih poslova Ugande utvrdilo je da je 4.000 do 6.000 djece rođeno zbog rata u sjevernoj regiji Acholi.⁴⁷

⁴⁰ Ujedinjene nacije, Generalna skupština, *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Libya and on related technical support and capacity-building needs* (Izvještaj visokog povjerenika Ujedinjenih nacija za ljudska prava o stanju ljudskih prava u Libiji i o povezanoj tehničkoj podršci i potrebama izgradnje kapaciteta). A/HRC/28/51. 12. januara 2015. Stav 62.

⁴¹ Ujedinjene nacije, Razvojni program (2018). "Libya: Gender Justice and the Law." (Libija: Rodna pravda i zakon). Izvještaj o zemlji. Str. 14. https://arabstates.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Libya%20Country%20Assessment%20-%20English_0.pdf

⁴² *Ibid.*

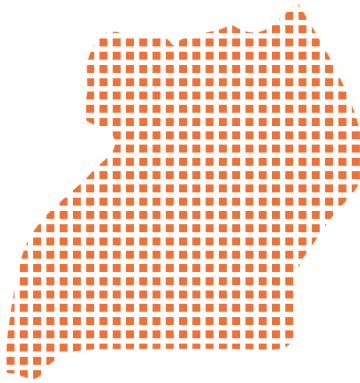
⁴³ Kairski institut za studije ljudskih prava (2018). "Libya must uphold its obligation to protect women." (Libija mora ispuniti svoju obavezu da štiti žene). Fusnota 7. <https://cihrs.org/libya-must-uphold-its-obligation-to-protect-women/?lang=en>

⁴⁴ Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti (2022), Stav 27.

⁴⁵ Vidjeti i UNICEF (2020). "Situational Analysis of Women and Girls in the MENA and Arab States Region: A Decade Review 2010-2020." (Situacijska analiza žena i djevojčica u regiji MENA i arapskih država: Pregled dekade 2010-2020). Regionalni izvještaj. Str. 227; Svjetska banka (2019). "Supporting Peace and Stability in Libya: A Compilation of Existing Analysis on Challenges and Needs." (Podrška miru i stabilnosti u Libiji: zbirka postojećih analiza o izazovima i potrebama). Str. 147; Ujedinjene nacije, Misija podrške u Libiji (2016). "Towards a National Reconciliation in Libya." (Prema nacionalnom pomirenju u Libiji) Str. 15, fusnota 22.

⁴⁶ Baines, Erin i Oliveira, Camile (2021). "Securing the Future: Transformative Justice and Children 'Born of War.'" *Social and Legal Studies*, 30(3):341-361.

⁴⁷ Natukanda, Carol (2018). "Gov't to Register Children Born during LRA War." *New Vision*. <https://www.newvision.co.ug/news/1500173/govt-register-children-born-lra-war>

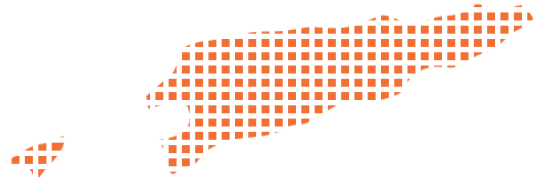

Nacionalna politika tranzicijske pravde iz 2019. godine koju je donijelo njihovo Ministarstvo unutrašnjih poslova obavezala je vladu na plaćanje reparacija, između ostalog, za „djecu rođenu dok su im majke bile u zatočeništvu“. Usprkos obećanjima da će se to pitanje zakonski riješiti, naročito kroz predloženi zakon o tranzicijskoj pravdi, nije usvojen nikakav konkretan zakon.⁴⁸ Nacionalna politika je kritizirana jer u njenoj izradi nisu učestvovalе žrtve, a 90 posto ispitanika i ispitanica u anketi REDRESS-a navelo je da nisu dobili nikakvu reparaciju.⁴⁹ Ranije, 2017. godine, blokiran je i prijedlog kojim bi se omogućile reparacije za djecu rođenu zbog rata, a koji je sadržavao i dodatne odredbe o vlasništvu nad zemljom i psihološkoj podršci.⁵⁰

Istočni Timor

Od 1975. do 1999. godine indonezijska vojska je otela, silovala, oplodila i porobila „neutvrđen broj“ žena u Istočnom Timoru.⁵¹ Iako je Komisija za prihvata, istinu i pomirenje (CAVR) zabilježila 853 slučaja, „mnogi... se nisu javili“.⁵² Samo za 1999. godinu prijavljeno je 46 slučajeva silovanja, od kojih se u 18 radilo o „masovnom silovanju“ tokom prisilne deportacije 250.000 Timoraca u kampove u Zapadnom Timoru koju je vršila milicija koja podržavao Jakartu.⁵³ Mnoga djeca su napuštena, a prešutno se znalo da je većina djece u katoličkim domovima rođena zbog rata.⁵⁴ Bili su stigmatizirani čak i od Crkve, jer su smatrani rođenim kao posljedica vanbračnih odnosa, a ne silovanja.⁵⁵ Žene koje su zadržale svoju djecu borile su se da ih obrazuju.⁵⁶

Komisija za prihvata, istinu i pomirenje uspostavila je kratkoročnu, hitnu shemu reparacija za žrtve indonezijskih upada u periodu od 1975. do 1999.⁵⁷ Tako je finansirana medicinska i psihosocijalna briga, podrška osobama s invaliditetom i sredstva za hitne slučajeve u iznosu od 200 USD.⁵⁸

⁴⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Uganda (2019). "National Transitional Justice Policy." (Nacionalna politika tranzicijske pravde).

⁴⁹ REDRESS (2020). "Victims of the 20-Year Conflict in Uganda Mostly Sidelined from the Transitional Justice Process." (Žrtve 20-godišnjeg sukoba u Ugandi uglavnom stavljene po strani u procesu tranzicijske pravde).

⁵⁰ Neenan (2017). Str. 38.

⁵¹ Harris-Rimmer, Susan (2009). "After the guns fall silent: Sexual and gender-based violence in Timor-Leste." *Issue-Brief for the Timor-Leste Armed Violence Assessment (TLAVA)*.

⁵² Harris-Rimmer, Susan (2007). "Orphans or Veterans? Justice for Children Born of War in East Timor." U Charli Carpenter, ur. *Born of War: Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*. (Bloomfield: Kumarian Press). Poglavlje 4. Str. 55.

⁵³ *Ibid.*, 56.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *Chega!*, 2030.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Evans, Christine (2012). *The Right to Reparation in International Law for Victims of Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press. Str. 194.

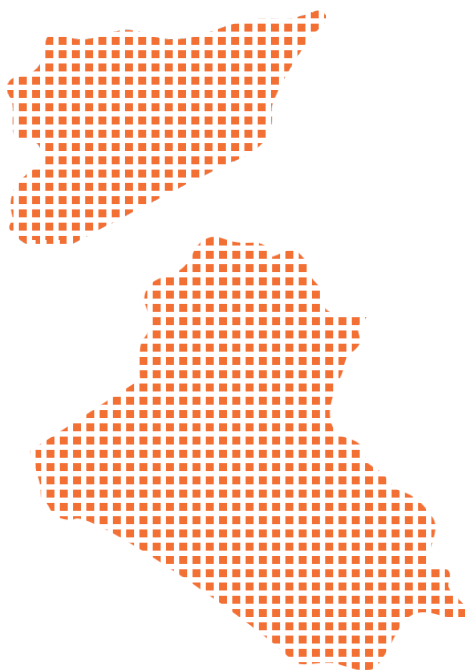
⁵⁸ *Ibid.*, 195.

Shema se nije odnosila na djecu rođenu zbog rata, ali su se mogli prijaviti „djeca bez roditelja“ i „osobe koje su izolirane u svojoj zajednici“. Zamišljena je kao privremeni izvor finansiranja, a predviđala je i dugoročniju shemu.

Završni izvještaj Komisije za prihvata, istinu i pomirenje iz 2005. godine sadrži preporuke koje se odnose na reparacije za žrtve, uključujući i za djecu „rođenu zbog seksualnog nasilja čije su majke samohrane“.⁵⁹ To se nije desilo jer je predsjednik José Ramos-Horta nastojao izbjeći antagoniziranje Indonezije. Nacrt zakona podnesen je parlamentu u junu 2010. godine, ali je zaustavljen jer su političari prvo htjeli riješiti status „ratnih veterana“ prije obavezivanja na reparacije.⁶⁰

Irak i Sirija

Islamska država u Iraku i Siriji je provodila genocidno seksualno nasilje u sjevernom Iraku 2010-ih, posebno protiv jezidske, turkmenske i asirske manjine, rezultat čega je približno 8.000 djece rođene zbog rata.^{61, 62} Duhovno vijeće Jezida je 2019. godine isključilo djecu rođenu zbog silovanja iz povratka u zajednice pod izgovorom da ta djeca etnički i vjerski nisu Jezidi.⁶³ Mnoga su data u sirotišta u Iraku i Siriji.⁶⁴ U Siriji se djeca rođena zbog rata suočavaju s problemom upisa u matične knjige s obzirom na to da se državljanstvo ne stiče matrilinearno. Ako je otac stranac, dijete ne može dobiti sirijsko državljanstvo. Ako je otac nepoznat, dijete dobija sirijsko državljanstvo, ali će mu u ličnoj karti stajati da su roditelji nepoznati, što vodi ka stigmatizaciji.⁶⁵

Iako Zakon o preživjelima iz 2021. godine sadrži mjere za kompenzaciju, rehabilitaciju i ponovnu integraciju preživjelih seksualnog nasilja pod ISIS-om te uspostavlja Generalnu direkciju za pitanja preživjelih,⁶⁶ ne bavi se konkretno djecom rođenom zbog rata usprkos

⁵⁹ "Chega!" Final Report of the Timor-Leste Commission for Reception, Truth, and Reconciliation (CAVR). (2005). (Chega! Finalni izvještaj Komisije Timor-Leste za prihvata, istinu i pomirenje – CAVR). Str. 2619.

⁶⁰ Evans (2012). Str. 198.

⁶¹ SEED Foundation (2020). "Children born of the ISIS War." https://www.seedkurdistan.org/Downloads/Reports/201223-Children_Born_of_the_ISIS_War.pdf

⁶² Washington Post Editorial Board. "The world must do something about the children of ISIS fighters." *Washington Post*. 12. januara 2020.

⁶³ "Yazidis to accept ISIL rape survivors, but not their children." *Al-Jazeera*, 29. aprila 2019. <https://www.aljazeera.com/news/2019/4/29/yazidis-to-accept-isil-rape-survivors-but-not-their-children>

⁶⁴ Arraf, Jane. "In Syria, an Orphanage Cares for Children Born to Yazidi Mothers Enslaved by ISIS." *National Public Radio*. 6. juna 2019. <https://www.npr.org/2019/06/06/729972161/in-syria-an-orphanage-cares-for-children-born-to-yazidi-mothers-enslaved-by-isis>

⁶⁵ Sirijski centar za pravdu i odgovornost (2019). "Legal Limbo: The Future of ISIS's Children." (Pravni limbo: budućnost djece ISIS-a). <https://syriaaccountability.org/legal-limbo-the-future-of-isis-children/>

⁶⁶ Nadia's Initiative (2022). "Paving the Way for Reparations for Survivors." <https://www.nadiasinitiative.org/news/survivor-centric-support-for-yazidi-women>

pritislu civilnog društva.⁶⁷ Posebna izvjestiteljica UN-a za interno raseljene osobe Cecilia Jimenez-Damary navela je: „Situacija ove djece nažalost nije obuhvaćena tim zakonom. Pozivam Vladu Iraka (...) da zaštiti prava djece i njihovih majki, te da ih podrži u pronalaženju trajnog rješenja za njihovu raseljenost.“⁶⁸

Ruanda

U građanskom ratu u Ruandi vojnici Hutu vlade i njihova saveznička milicija, *Interahamwe*, silovali su oko 250.000 žena.⁶⁹ Grupe žrtava procjenjuju da je 10.000 do 25.000 djece rođeno kao posljedica ovog nasilja.⁷⁰ Tabu silovanja u Ruandi doveo je do izopćavanja iz sistema socioekonomske podrške.⁷¹ Susreću se s ekstremnim izazovima u reintegraciji, kao što je nemogućnost druženja s drugom djecom u školi, kao i s mentalnim i fizičkim zdravstvenim problemima, koji uključuju i suicidalne misli.⁷²

Trenutno djeca rođena zbog rata ne ispunjavaju uslove vladinog Fonda za preživjele genocida u najvećoj potrebi u Ruandi (FARG), jer je pomoć ograničena na one koji su „živi i koji su pretrpjeli genocid u periodu od 1. oktobra 1990. do decembra 1994.“⁷³ U Ruandi su postojali Gacaca sudovi od 2002. do 2012. godine koji su bili orijentirani na zajednicu, ali zbog velike stigmatizacije žrtve silovanja i njihova djeca manje su se odlučivali za ovu opciju.⁷⁴

Bangladeš

U ratu između Istočnog Pakistana (danas Bangladeš) i Zapadnog Pakistana (danas Pakistan) 1971. godine silovano je 200.000 do 400.000 bangladeških žena i djevojčica.⁷⁵ Procjene ukazuju da je najmanje 25.000 djece rođeno kao posljedica ovog nasilja.⁷⁶ Suočavali su se s visokim stepenom stigmatizacije u društvu koje silovanje doživljava kao gubitak časti žene. Jedna djevojka rođena zbog rata posvjedočila je 2014. da su je roditelji njenog muža mučili kada su saznali za okolnosti njenog rođenja.⁷⁷

⁶⁷ Waldman, Nicolette. "Iraq's reparations law for Yazidi survivors is a positive step." Al-Jazeera, 28. juna 2021. <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/6/28/iraqs-reparations-law-for-yezidi-survivors-is-a-positive-step>

⁶⁸ Ujedinjene nacije, Ured visokog povjerenika za ljudska prava. "Iraq: UN expert welcomes law to aid ISIL atrocity survivors, but more needs to be done for children born from rape." (Irak: UN-ov stručnjak pozdravlja zakon za pomoć preživjelima zločina ISIL-a, ali potrebno je učiniti više za djecu rođenu zbog silovanja). Saopštenje za medije, 21. aprila 2021.

⁶⁹ "Rwanda's children born of genocidal rape look to future." France 24, 3. marta 2021.

⁷⁰ Hogwood, Jemma, Christine Mushashi, Stuart Jones, and Carl Auerbach. "I learned who I am.: Young People Born From Genocide Rape in Rwanda and their Experiences of Disclosure." *Journal of Adolescent Research*, 33(5):569-570. Str. 550.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² France 24 (3. marta 2021).

⁷³ Hamel, Marie-Eve (2016). "Ethnic belonging of the children born out of rape in postconflict Bosnia-Herzegovina and Rwanda." *Nations and Nationalism*, 22(2):287-304. Str. 301.

⁷⁴ Vidi Human Rights Watch (2011). "Justice Compromised: The Legacy of Rwanda's Community-Based Gacaca Courts." <https://www.hrw.org/report/2011/05/31/justice-compromised/legacy-rwandas-community-based-gacaca-courts>

⁷⁵ Sharlach, Lisa. "Rape as Genocide: Bangladesh, the Former Yugoslavia, and Rwanda." *New Political Science*, 22(1):89-102. Str. 94.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Zayeeef, Ahmed. "Rape victim and her war child battered but not beaten." *Dhaka Tribune* (23. decembra 2014).

Ta djeca nisu dobila psihosocijalno savjetovanje niti finansijsku podršku, a do sada nije bilo ni zvaničnih inicijativa u tom smjeru.⁷⁸ Međunarodni krivični sud u Bangladešu (ICT-BD), u predmetu *Glavni tužitelj protiv Syeda Md Qaisera* iz 2014. godine, naložio je Ministarstvu za pitanja oslobodilačkog rata, Ministarstvu socijalne zaštite i društvenim organizacijama da „pokrenu neodložne i potrebne korake“ da se „ratne bebe“ prepoznaju kao žrtve silovanja te da se provedu programi za smanjenje stigme i potaknu reparacije.⁷⁹ Sud je naglasio da je „sada potrebno posvetiti mnogo veću i sistematsku pažnju njihovoj psihosocijalnoj zaštiti“.⁸⁰ Međutim, to se još uvijek nije desilo.

Značajno je da se Bangladeš također pozabavio djecom rođenom zbog rata na način da olakša njihovo usvajanje u inostranstvu kroz Naredbu o napuštenoj djeci Bangladeša (posebna odredba) iz 1972. godine. Mnogu djecu su usvojile porodice u Ujedinjenom Kraljevstvu, SAD-u, Švedskoj, Švicarskoj, Norveškoj, Nizozemskoj i Belgiji.⁸¹

Peru

Peru je prolazio kroz građanski sukob 1980-ih i 1990-ih godina, koji je uključivao vladu i dvije pobunjeničke grupe, Revolucionarni pokret Túpac Amaru i Sjajni put. Komisija za istinu i pomirenje u Peru utvrdila je 70 vojnih baza u kojima su se dešavala silovanja i seksualno nasilje, a 538 slučajeva prijavljeno je direktno Komisiji.⁸² Djeca rođena zbog rata bila su etiketirana i nazivana *los regalos de soldados* (vojnički darovi) i *chatarra* (ulična mačka).⁸³ Kako mnogi ne poznaju očeve, često su morali uzeti majčino prezime u ličnim dokumentima, što je dodatni izvor stigme.⁸⁴ Iako je Peru proširio reparacije na preživjele seksualnog ropstva, prisilne prostitucije i prisilnog pobačaja,⁸⁵ ne postoje pravni okviri za priznavanje njihove djece iako su se žene borile da državu pozovu na odgovornost u tom pogledu.⁸⁶ Naprimjer, insistirale su da se koristi očevo *nom de guerre* kako bi prisilile državu da prizna njihovo očinstvo.⁸⁷ Kao u mnogim slučajevima, majke su dobile zakonsko priznanje i reparaciju, ali su djeca osuđena na nezakonske mjere.

⁷⁸ Rahim, Naureen. "OP-ED: All the children born of rape." *Dhaka Tribune* (11. decembra 2020).

⁷⁹ *Tužitelj protiv Qaisera*. ICT-BD Case No. 04 (2013). Stav 991.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ Ministarstvo pravosuđa Sjedinjenih Država (2009). Migration Review Tribunal Research Response BGD34330.

⁸² Theidon, Kimberly (2015). "Hidden in Plain Sight: Children Born of Wartime Sexual Violence." *Current Anthropology*, 56(S12):191-199. Str. 192.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ *Ibid.*, 197.

⁸⁵ Cabitza, Mattia (2012). "Peru widens civil war compensation for victims of sexual violence." *The Guardian*.

⁸⁶ Theidon (2015). Str. 197.

⁸⁷ *Ibid.*

UTICAJ MEĐUVLADINIH DEŠAVANJA

Zakon BDBiH direktno odgovara na nedavni fokus na pitanje djece rođene zbog rata među međunarodnim tijelima, i to na četiri različita načina.

Prvo, zakon odgovara na preporuke iz izvještaja generalnog sekretara UN-a iz 2022. koji se odnosi na „djecu rođenu zbog seksualnog nasilja u sukobu”.⁸⁸ Izvještaj predstavlja odgovor na zahtjev Vijeća sigurnosti UN-a koje je 2019. prvi put potcrtalo posljedice s kojima se suočavaju takva djeca.⁸⁹ U izvještaju se spominju spori proces i manjkava provedba inicijativa za zaštitu prava djece rođene zbog rata (i navode se neki od spomenutih slučajeva). Pozivaju se države članice da osiguraju „da su nacionalno zakonodavstvo i politike osmišljeni tako da podržavaju prava (...) djece rođene zbog takvog nasilja”, da su dostupna odgovarajuća sredstva za medicinske, psihosocijalne i pravne usluge, zaštita od diskriminacije i druge garancije.⁹⁰

Drugo, Zakon BDBiH predstavlja odgovor na zajednički zahtjev CEDAW komiteta i CRC komiteta koji je objavljen 2021. godine, te na Rezoluciju Vijeća sigurnosti UN-a iz 2019. o zaštiti i pomoći „djeci rođenoj zbog silovanja u sukobu i njihovim majkama”.⁹¹ Između ostalog, pozivaju na jednak pristup „strukovnom obrazovanju, životnim vještinama i socioekonomskoj podršci, sportskim i rekreacijskim aktivnostima, religiji i kulturnim aktivnostima”. Naglašavaju podršku u prelasku u odraslu dob putem „izgradnje vještina” i pružanjem „prilika za sticanje sredstava za život”. Zakon BDBiH čini prvi korak pružanjem zakonskog priznanja iako još uvijek trebaju biti usvojeni prijedlozi koji se odnose na pristup ovim socioekonomskim beneficijama.

Treće, posebna predstavnica UN-a za seksualno nasilje u sukobu je u junu 2021. pripremila model zakona o seksualnom nasilju u sukobu, gdje su uključena i „djeca rođena zbog seksualnog nasilja”.⁹² Ključne odredbe uključuju:

- 1) Definicije u poglavlju I: predlaže se uključivanje članova uže porodice u definiciju „žrtve”. Žrtve općenito dobivaju fond (član 65), reparacije (fleksibilno osmišljene na temelju domaćih potreba), (član 66), obećanje učešća žrtava (član 58) i druge garancije.

⁸⁸ Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, *Women and girls who become pregnant as a result of sexual violence in conflict and children born of sexual violence in conflict*. (Žene i djevojčice koje zatrudne zbog seksualnog nasilja u sukobu i djeca rođena kao rezultat seksualnog nasilja u sukobu). Izvještaj generalnog sekretara, S/2022/77, 31. januara 2022.

⁸⁹ Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, Rezolucija 2467, koju je usvojilo Vijeće sigurnosti na svom 8514. sastanku 23. aprila 2019. S/RES/2467.

⁹⁰ S/2022/77. Stav 36.

⁹¹ Ujedinjene nacije, Ured visokog povjerenika za ljudska prava. “Ensuring prevention, protection and assistance for children born of conflict related rape and their mothers.” (Osiguravanje prevencije, zaštite i pomoći djeci rođenoj zbog ratnog silovanja i njihovim majkama). Zajednička izjava komiteta CEDAW i CRC. 19. novembra 2021.

⁹² Ujedinjene nacije, Ured posebnog predstavnika generalnog sekretara za seksualno nasilje u sukobu (2021). “Model Legislative Provisions and Guidance on Investigation and Prosecution of Conflict-Related Sexual Violence.” (Model zakonskih odredbi i smjernice za istrage i procesuiranje seksualnog nasilja u sukobu). Str. 37.

- 2) Član 3(3)(d): „Djeci rođenoj kao rezultat teškog seksualnog nasilja potrebna je zaštita od diskriminacije, posebno u pristupu resursima, identifikacijskim dokumentima i socijalnim uslugama kao što su obrazovanje i zdravstvena zaštita te imaju pravo na reparacije kao kategorija žrtava rata...” Ovdje zakonodavstvo izričito navodi Kolumbiju kao primjer.
- 3) Član 42 propisuje načelo nediskriminacije ljudi po osnovu rođenja i izričito naglašava da „rođenje” uključuje zaštitu od diskriminacije djece rođene zbog rata.

Četvrto, Zakon BDBiH odražava odluke međunarodnih sudova. U februaru 2021. godine Međunarodni krivični sud (ICC) osudio je Dominica Ongwena po optužbi za prisilnu trudnoću kao ratni zločin i zločin protiv čovječnosti. Što je još važnije, u martu 2021. godine ICC je u predmetu *Tužitelj protiv Bosca Ntagande* potvrdio da su djeca rođena zbog silovanja i seksualnog ropstva direktne žrtve tih zločina i da imaju pravo na reparaciju (od 30 miliona USD).⁹³

Kao što su suci napisali u predmetu *Ntaganda*, „direktne žrtve” zahtijevaju uzročnu vezu između pretrpljene povrede i zločina optuženog.⁹⁴ „Indirektne žrtve” su one čije povrede proizlaze iz povrede koju su pretrpjele direktne žrtve zbog svog odnosa s njima.⁹⁵ Međunarodni krivični sud je zaključio da se djeca rođena zbog silovanja i seksualnog ropstva „mogu kvalificirati kao direktne žrtve (...) jer je povreda koju su pretrpjeli direktna posljedica počinjenja zločina silovanja i seksualnog ropstva”.⁹⁶ Nasuprot tome, djeca koja *nisu* rođena zbog seksualnog nasilja, ali čije su majke bile silovane, indirektno su žrtve jer su njihove povrede bile „posljedica povrede koju su pretrpjele” njihove majke.⁹⁷ Jedan komentator je primijetio da kategoriziranje djece rođene zbog rata kao „direktnih žrtava” može dovesti do toga da *njihova* djeca budu klasificirana kao „indirektno žrtve”, što dovodi do priznavanja međugeneracijske povrede i otvaranja i za ovu drugu grupu mogućnosti za potencijalne reparacije.⁹⁸

Zakon BDBiH već je privukao pažnju ICC-a, a glavni tužitelj Karim Khan pohvalio je ovaj „značajan korak” i najavio da će „takvoj djeci moj ured posvetiti posebnu pažnju u istragama i krivičnom gonjenju”.⁹⁹

Pored toga, Ujedinjeno Kraljevstvo je u novembru 2021. godine pokrenulo globalni poziv na proaktivno djelovanje u pravcu rješavanja potreba djece rođene zbog rata koji je do sada podržala grupa zemalja koju čine Sjedinjene Države, Norveška, Južni Sudan, Meksiko, Gvatemala, Demokratska Republika Kongo i Kosovo. Pozivaju države da, između ostalih mjera, „ojačaju zakonske i političke okvire za uklanjanje prepreka i proaktivno podržavaju prava i dobrobit djece rođene zbog seksualnog nasilja u sukobu”.¹⁰⁰ Poziv su također podržale tri posebne predstavnice UN-a, za seksualno nasilje u sukobima, za djecu i oružane sukobe i za nasilje nad djecom.

⁹³ Međunarodni krivični sud. “ICC Trial Chamber VI orders reparations for victims.” (Sudsko vijeće VI ICC-a nalaže reparacije za žrtve). Saopštenje za medije, 8. marta 2021.

⁹⁴ *Tužitelj protiv Bosca Ntagande*, ICC-01/04-02/06. Naredba o reparacijama. (8. marta 2021). Stav 121.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.* Stav 122.

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Lostal, Marina (2021). “The Ntaganda Reparations Order: a marked step towards a victim-centred reparations legal framework at the ICC.” *EJIL: Talk!* Blog post.

⁹⁹ Khan, Karim (2022). 15. jula, 10:50h. Tweet. <https://twitter.com/KarimKhanQC/status/1547956776259112972>

¹⁰⁰ Ujedinjeno Kraljevstvo, Ured za vanjske poslove, Commonwealth i razvoj (2022). “Call to action to ensure the rights and wellbeing of children born of sexual violence in conflict.” (Poziv na djelovanje da se osiguraju prava i dobrobit djece rođene zbog seksualnog nasilja u sukobu). Policy Paper. <https://www.gov.uk/government/publications/ensuring-the-rights-and-wellbeing-of-children-born-of-sexual-violence-in-conflict-call-to-action/call-to-action-to-ensure-the-rights-and-wellbeing-of-children-born-of-sexual-violence-in-conflict>

IV. RAD CIVILNOG DRUŠTVA

Civilno društvo odigralo je ključnu ulogu u promoviranju donošenja Zakona BDBiH. Organizacija Zaboravljena djeca rata koju je 2015. godine osnovala dr. Amra Delić i grupa preživjelih i aktivistkinja i aktivista promovira inkluziju djece rođene zbog rata pružajući im organizacijsku i psihosocijalnu podršku.¹⁰¹ Njihovi napori uključivali su niz alata zagovaranja, uključujući konferencije za medije, žive biblioteke, dokumentarne filmove i umjetničke izložbe.

Posebno katarzičan trenutak za Ajnu Jusić, predsjednicu organizacije Zaboravljena djeca rata, bio je intervju za Deutsche Welle 2018. godine u kojem je otkrila svoj status djeteta rođenog zbog rata 1990-ih. Govorila je kako su ljudi u njenom životu bili šokirani do koje mjere je morala skrivati informacije o sebi i koliko je laži morala izgovoriti zbog rasprostranjene stigmatizacije s kojom su se suočavala djeca poput nje i njihove majke.¹⁰² Njena priča ilustrira posljedice sveprisutnih društvenih normi šutnje i stida zbog takvog porijekla, kao i obratno, prednosti koje prihvatanje, odgovornost i priznavanje mogu donijeti.

Zaista, društveno priznanje i destigmatizacija ključni su za aktivizam djece rođene zbog rata. Iako u Zakonu BDBiH nedostaju odredbe o ekonomskim beneficijama, Ajna Jusić naglašava da se radi „o historijskom trenutku jer je to prvi put da je država bila na našoj strani (...) to što nas je zakonski priznala znači da nas je na neki način, u nekom dijelu, država prihvatila“.¹⁰³ Kao što pokazuje komparativna analiza, zakonsko priznavanje djece rođene zbog rata nije postojalo u BiH, a gotovo nigdje drugdje globalno, tako da je ovaj zakon ključni prvi korak.

Aktivizam se nastavlja u BiH. Sličan zakon priprema se u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), te je moguće da bi daljnje zagovaranje moglo uvjeriti zakonodavce da usvoje više materijalnih beneficija. Nakon Federacije, Zaboravljena djeca rata pojačat će svoje zagovaračke aktivnosti i u Republici Srpskoj.

Na drugim mjestima je civilno društvo odigralo ključnu ulogu u kampanjama za priznavanje. Istraživački programi poput onog koji je pokrenula Ingvill Mochmann, osnivačica Međunarodne mreže za interdisciplinarno istraživanje djece rođene zbog rata (INIRC-CBOW), pomogli su u konceptualizaciji djece rođene zbog rata kao polja istraživanja te pomažu naučnicama i naučnicima da bolje prouče izazove i životna iskustva ove grupe, utvrde ključne izvore podataka i artikuliraju odgovarajuće politike.¹⁰⁴ Jedna druga

¹⁰¹ Autorov intervju sa Ajnom Jusić. Važno je naglasiti da udruženje Zaboravljena djeca rata pod kategorijom „djeca rođena zbog rata“ obuhvaća „djecu čiji su očevi bili: a) vojnici-pripadnici suprotstavljene vojske, tj. druge etnonacionalne grupe u odnosu na grupu kojoj je pripadala majka (roditelji pripadnici ranije zaraćenih, tzv. neprijateljskih strana); b) pripadnici stacionarnih / mirovnih snaga (UNPROFOR, IFOR, SFOR i sl.); ili c) djelatnici stranih humanitarnih misija, a majke lokalne žene.“ Više o ovome pročitajte na: <https://zdr.ba/o-udruzenju/>

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Mochmann, Ingvill (2017). "Children Born of War – A Decade of International and Interdisciplinary Research." *Historische Sozialforschung*, 42(1):320-346.

istraživačka mreža, koju je finansirala EU, CHIBOW, djelovala je od 2015. do 2019. godine i omogućavala doktorskim istraživačicama i istraživačima da proučavaju sve dimenzije djece rođene zbog rata, koristeći se resursima 20 organizacija širom svijeta.¹⁰⁵

Kao i u BiH, inovativne metode su povećale svijest javnosti. Naprimjer, projekt „Djeca rođena zbog rata“ u Norveškoj premostio je informacijski jaz kroz inovativne oblike dopiranja do ljudi poput videoigre iz 2018. godine pod nazivom „Moje dijete Lebensborn“, u kojoj igračice i igrači imaju ulogu roditelja djeteta rođenog zbog rata u okviru programa „Lebensborn“ iz Drugog svjetskog rata.¹⁰⁶ Igra je prodana u milion primjeraka i čak je osvojila nagradu BAFTA.¹⁰⁷

Ipak, prema Ajni Jusić, međunarodni aktivizam oko djece rođene zbog rata nije se okupio oko koherentne strategije.¹⁰⁸ Zaista, čini se da je izvan spomenutih istraživačkih projekata zagovaranje sporadično, a tema ne dolazi u centar pažnje. Čak i u Kolumbiji, koja trenutno ima daleko najjači zakon o ovom pitanju, mediji tretiraju seksualno nasilje u sukobu s „gotovo apsolutnom šutnjom o ljudskim bićima rođenim kao rezultat tog nasilja“.¹⁰⁹

Izazov je sada kombinirati ovo akumulirano bogatstvo znanja s nedavnim porastom interesa multilateralne institucije kako bi se pokrenula dugotrajna promjena na globalnom nivou. Nadamo se da Zakon BDBiH može ohrabriti globalni aktivizam i poslužiti kao model za druge države da se konačno pozabave populacijom koja je tako univerzalno prisutna, ali je stigmatizirana u postkonfliktnim državama.

¹⁰⁵ Children Born of War (2018). "About us." <https://www.chibow.org/about-us>. CHIBOW je dobio sredstva iz programa za istraživanje i inovacije Europske unije Horizon 2020 u okviru sporazuma o grantu Marie Skłodowska-Curie br. 642571.

¹⁰⁶ The Children Born of War Project (2022). "About." <https://www.cbwproject.org/about/>

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ Autorov intervju s Ajnom Jusić.

¹⁰⁹ Sanchez Parra, Tatiana i Sergio Lo Iacono (2020). "(Re)Productive Discourses: Media Coverage of Children Born of War in Colombia." *Bulletin of Latin American Research*. 39(1):22-36. Str. 24.

V. ZAKLJUČAK

U konačnici, Zakon BDBiH nije prvi koji afirmira pravnu zaštitu djece rođene zbog rata, jer im Kolumbija pruža veoma snažne garancije. Nadalje, iako ih prepoznaje kao posebnu grupu, djeca rođena zbog rata su, kao i u kolumbijskom zakonu, smještena pod generalniju kategoriju civilne žrtve rata. Ipak, Zakon BDBiH se razlikuje u jednom značajnom aspektu: za razliku od kolumbijskog Zakona 1448, Zakon BDBiH priznaje status žrtve djeci i nakon punoljetnosti, što je novina koja ima potencijal za veću zaštitu ako bi se budućim izmjenama i dopunama osigurale dodatne beneficije. Norveška je primjer direktne kompenzacije, ali buduće reparacije bi mogle obuhvatiti i pristup beneficijama kao što su obrazovne stipendije ili subvencije za zdravstvenu zaštitu.

Brčko distrikt BiH je pokrenuo stvari i pružio osnovu za daljnji razvoj kako na domaćem (u Federaciji ili Republici Srpskoj) tako i na svjetskom terenu. Zakon je odraz nedavnih dešavanja u međunarodnoj politici, što uključuje i preporuke generalnog sekretara UN-a, tijela za zaštitu ljudskih prava i posebnih postupaka UN-a, kao i odluke međunarodnih sudova.

Nesumnjivo, kao što pokazuje komparativna analiza, veliki dio stigmatizacije djece rođene zbog rata proizlazi iz duboko ukorijenjenih, patrijarhalnih vrijednosti koje prožimaju šire društvo. Kako u razgovoru ističe Ajna Jusić, ona nije bila nevidljiva zbog rata, već zbog svakog ljudskog bića koje je diskriminiralo nju i njenu majku. Potpuno prihvaćanje stoga zahtijeva široko rasprostranjeno priznanje običnih građana. Zakonske izmjene su u ovom smislu neophodne, ali potpuna reparacija i priznanje je bitka koja zahtijeva od običnih građana da promijene svoje najdublje ukorijenjene predrasude.

Bibliografija

Amparo Sanchez, Olga, Jose Nicolas Lopez Vivas, Diana Rubriche Cardenas, and Maria del Pilar Rengifo Cano (2011). "First Survey on the Prevalence of Sexual Violence against women in the context of the Colombian armed conflict 2001-2009" *Campaign Rape and Other Violence: Leave my Body out of the War*. Survey.

Arraf, Jane. "In Syria, an Orphanage Cares for Children Born to Yazidi Mothers Enslaved by ISIS." *National Public Radio*. (6. 6. 2019).

Baines, Erin and Oliveira, Camile (2021). "Securing the Future: Transformative Justice and Children 'Born of War.'" *Social and Legal Studies*, 30(3):341-361.

Cabitza, Mattia (2012). "Peru widens civil war compensation for victims of sexual violence." *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/global-development/2012/jun/28/peru-civil-war-victims-sexual-violence>

Cairo Institute for Human Rights Studies (2018). "Libya must uphold its obligation to protect women." Footnote 7. <https://cihrs.org/libya-must-uphold-its-obligation-to-protect-women/?lang=en>

Colombia-FARC (2016). "Final Agreement to End the Armed Conflict and Build a Stable and Lasting Peace."

Correa, Cristián (2015). "From Principles to Practice: Challenges of Implementing Reparations for Massive Violations in Colombia." *International Center for Transitional Justice*. Report.

"Chega!" Final Report of the Timor-Leste Commission for Reception, Truth, and Reconciliation (CAVR). (2005).

The Children Born of War Project (2022). "About Page." <https://www.cbowproject.org/about/>

Children Born of War (2018). "About us." <https://www.chibow.org/about-us>

Department of Justice, Norway (2003-2004). "St.meld. nr. 44: Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningskadelidende samer og kvener." <https://www.regjeringen.no/contentassets/0e716aaede964fd78f98f2c8c0b4a48b/no/pdfs/stm200320040044000dddpdfs.pdf>

Devine, Maija Rhee (2017). "Children of 'comfort women.'" *The Korea Times*. https://www.koreatimes.co.kr/www/opinion/2017/08/162_235364.html

Evans, Christine (2012). *The Right to Reparation in International Law for Victims of Armed Conflict*. (Cambridge: Cambridge University Press)

Hamel, Marie-Eve (2016). "Ethnic belonging of the children born out of rape in postconflict Bosnia-Herzegovina and Rwanda." *Nations and Nationalism*, 22(2):287-304.

Harris-Rimmer, Susan (2009). "After the guns fall silent: Sexual and gender-based violence in Timor-Leste." *Issue-Brief for the Timor-Leste Armed Violence Assessment (TLAVA)*.

Harris-Rimmer, Susan (2007). "Orphans or Veterans? Justice for Children Born of War in East Timor." In Charli Carpenter, ed. *Born of War: Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*. (Bloomfield: Kumarian Press). Ch. 4.

Hogwood, Jemma, Christine Mushashi, Stuart Jones, and Carl Auerbach (2018). "“I learned who I am.”: Young People Born From Genocide Rape in Rwanda and their Experiences of Disclosure." *Journal of Adolescent Research*, 33(5):569-570.

Human Rights Watch (2011). "Justice Compromised: The Legacy of Rwanda's Community-Based Gacaca Courts." <https://www.hrw.org/report/2011/05/31/justice-compromised/legacy-rwandas-community-based-gacaca-courts>

International Criminal Court. "ICC Trial Chamber VI orders reparations for victims." Press Release 8. 3. 2021.

Khan, Karim (2022). 15. 7. 10:50AM. Tweet. <https://twitter.com/KarimKhanQC/status/1547956776259112972>

Law on Civilian Victims of War of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina <https://skupstinabd.ba/ba/zakon.html?lang=ba&id=/Zakon%20o%20civilnim%20z--rtvama%20rata%20Brc--ko%20distrikta%20BiH>

Law 1448 of 2011. "By which measures of attention, assistance, and integral reparation are set forth for the victims of the internal armed conflict and other provisions are established." Decree of the Congress of the Republic of Colombia. <https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/law1448v18jun20.pdf>

Lee, Sabine (2017). *Children Born of War in the Twentieth Century*. (Manchester: Manchester University Press).

Lostal, Marina (2021). "The Ntaganda Reparations Order: a marked step towards a victim-centred reparations legal framework at the ICC." *EJIL: Talk!* Blog post.

McCarthy, Julie (2020). "Why these World War II Sex Slaves Are Still Demanding Justice." *National Public Radio*. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2020/12/04/940819094/photos-there-still-is-no-comfort-for-the-comfort-women-of-the-philippines>

Ministry of Labor and Inclusion, Norway (2006-2007). St.prp. nr. 1. "FOR BUDSJETTÅRET 2007 — Utgiftskapitler: 600–691, 2541–2543, 2620–2690 Inntektskapitler: 3600–3690, 5701–5705." https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-1-2006-2007-/id212975/?q=krigsbarn&ch=2#match_0

Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uganda (2019). "National Transitional Justice Policy."

Mochmann, Ingvill (2017). "Children Born of War – A Decade of International and Interdisciplinary Research." *Historische Sozialforschung*, 42(1):320-346.

Nadia's Initiative (2022). "Paving the Way for Reparations for Survivors." <https://www.nadiasinitiative.org/news/survivor-centric-support-for-yazidi-women>

Natukanda, Carol (2018). "Gov't to Register Children Born during LRA War." *New Vision*. <https://www.newvision.co.ug/news/1500173/govt-register-children-born-lra-war>

- Neenan, Joanne (2017). "Closing the Protection Gap for Children Born of War." *Centre for Women Peace and Security*. Working Paper.
- Prosecutor v. Bosco Ntaganda*, ICC-01/04-02/06. Reparations Order. (8. 3. 2021). Par. 121.
- Prosecutor v. Syed Md Qaiser*. ICT-BD Case No. 04 (23. 12. 2014).
- Rahim, Naureen. "OP-ED: All the children born of rape." *Dhaka Tribune*. (11. 12. 2020).
- REDRESS (2020). "Victims of the 20-Year Conflict in Uganda Mostly Sidelined from the Transitional Justice Process."
- "Rwanda's children born of genocidal rape look to future." *France 24*. (3. 3. 2021).
- Sanchez Parra, Tatiana (2018). "The Hollow Shell: Children Born of War and the Realities of the Armed Conflict in Colombia." *International Journal of Transitional Justice*, 12(1):45-63.
- Sanchez Parra, Tatiana, and Sergio Lo Iacono (2020). "(Re)Productive Discourses: Media Coverage of Children Born of War in Colombia." *Bulletin of Latin American Research*. 39(1):22-36.
- SEED Foundation (2020). "Children born of the ISIS War." https://www.seedkurdistan.org/Downloads/Reports/201223-Children_Born_of_the_ISIS_War.pdf
- Sharlach, Lisa (2000). "Rape as Genocide: Bangladesh, the Former Yugoslavia, and Rwanda." *New Political Science*, 22(1):89-102.
- Syria Justice and Accountability Center (2019). "Legal Limbo: The Future of ISIS's Children." <https://syriaaccountability.org/legal-limbo-the-future-of-isiss-children/>
- TRAC.fm (2020). "Transitional Justice in Northern Uganda: Citizen's Perspectives."
- Theidon, Kimberly (2015). "Hidden in Plain Sight: Children Born of Wartime Sexual Violence." *Current Anthropology*, 56(S12):191-199.
- United Kingdom, Foreign, Commonwealth and Development Office (2022). "Call to action to ensure the rights and wellbeing of children born of sexual violence in conflict." Policy Paper. <https://www.gov.uk/government/publications/ensuring-the-rights-and-wellbeing-of-children-born-of-sexual-violence-in-conflict-call-to-action/call-to-action-to-ensure-the-rights-and-wellbeing-of-children-born-of-sexual-violence-in-conflict>
- United Nations, Children's Fund (UNICEF) (2020). "Situational Analysis of Women and Girls in the MENA and Arab States Region: A Decade Review 2010-2020." Regional Report.
- United Nations, Development Program (2018). "Libya: Gender Justice and the Law." Country Report.
- United Nations, General Assembly, *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Libya and on related technical support and capacity-building needs*. A/HRC/28/51. (12. 1. 2015).

United Nations, Office of the High Commissioner of Human Rights. "Ensuring prevention, protection and assistance for children born of conflict related rape and their mothers." Joint Statement by CEDAW and CRC. (19. 11. 2021).

United Nations, Office of the High Commissioner of Human Rights. "Iraq: UN expert welcomes law to aid ISIL atrocity survivors, but more needs to be done for children born from rape." Press Release. (21. 4. 2021).

United Nations, Office of the Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict (2021). "Model Legislative Provisions and Guidance on Investigation and Prosecution of Conflict-Related Sexual Violence."

United Nations, Security Council, *Resolution 2467, Adopted by the Security Council at its 8514th Meeting on 23 April, 2019. S/RES/2467.*

United Nations, Security Council, *Women and girls who become pregnant as a result of sexual violence in conflict and children born of sexual violence in conflict. S/2022/77.* (31. 1. 2022).

United Nations, Support Mission in Libya (2016). "Towards a National Reconciliation in Libya." P. 15, Footnote 22.

United States Department of Justice (2009). Migration Review Tribunal Research Response BGD34330.

Valderhaug, Gudmund (2008). "Memory, Justice and the Public Record." Conference Paper for the Ethics of Memory Conference. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/614/523264post.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Waldman, Nicolette. "Iraq's reparations law for Yazidi survivors is a positive step." *Al-Jazeera*. (28. 6. 2021).

Washington Post Editorial Board. "The world must do something about the children of ISIS fighters." *Washington Post*. (12. 1. 2020).

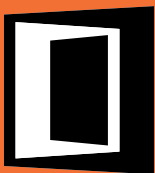
World Bank (2019). "Supporting Peace and Stability in Libya: A Compilation of Existing Analysis on Challenges and Needs."

"Yazidis to accept ISIL rape survivors, but not their children." *Al-Jazeera*. (29. 4. 2019).

Zayeeef, Ahmed. "Rape victim and her war child battered but not beaten." *Dhaka Tribune*. (23. 12. 2014).

O organizaciji TRIAL International

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti počinitelja međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj borbi za pravdu. Organizacija pruža besplatnu pravnu pomoć žrtvama, podnosi slučajeve, razvija kapacitete lokalnih aktera i zagovara poštivanje ljudskih prava. TRIAL International je sa radom u Bosni i Hercegovini počeo 2007. godine, a **Ured u BiH** je otvoren 2013. godine. Organizacija se bori protiv nekažnjivosti i promoviše tranzicijsku pravdu, čime nastoji unaprijediti prava žrtava ratnih zločina. Fokus rada je na najranjivijim skupinama, uključujući preživjele ratnog seksualnog nasilja, porodice nestalih osoba i bivše logoraše.

TRIAL

International

TRIAL International

 Rue de Lyon 95 • 1203 Ženeva • Švicarska

 +41 22 321 61 10

 info@trialinternational.org

 www.trialinternational.org

TRIAL International

Ured u Bosni i Hercegovini

 Čobanija 19 • 71 000 Sarajevo • Bosna i Hercegovina

 +387 33 219 873

 bh@trialinternational.org

 www.trial.ba